

é, jelölve e) nincs megkülönböztetve. Ellenben megtalálható e jelölés, még pedig következetesen, Heltai Újtestamentomában és egyéb nyomtatványában. Ha ezt a körülményt hozzávesszük ahhoz, hogy a Todoroszku-töredék a kötési táblákból hét olyan munka töredékeivel került elő, a melyek mindegyikét Kolozsvárt a XVI. században nyomtatták (lásd Sztripszkinél 127. l.), valószínűvé lesz, hogy a művet *Kolozsvárt Heltai sajtójában nyomtatták*. De természetes, hogy a fentidézett két szó alapján én sem tudom a kérdést eldönteni, az érvet azonban ajánlom Sztripszky figyelmébe.

A másik megjegyzésem Sztripszky azon szokására vonatkozik, hogy primitivus-t ír. Ha már egyáltalában el nem tudja kerülni az idegen szót, írjon inkább primitivet, ez a megszokott.

Végül harmadik megjegyzésem a Todoroszku-töredék oláh szövegének közlésére vonatkozik. Felesleges volt e szöveget háromszor is leadni, mikor a faksimile-ben való közlés teljesen elegendő.

Dr. Melich János.

Seymour de Ricci, *Catalogue raisonné des premières impressions de Mayence (1445—1467)*. — Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft VIII. IX. — Mainz. 1911. Gutenberg-Gesellschaft. (P. von Zabern nyomása.) 4-r. IX, 166 l., 1 tábla.

A Gutenberg-Gesellschaft kiadványsorozatának e kettős kötetében a nyomdászat bölcsőkorának egyik kiváló ismerője, Seymour de Ricci katalogizálja azokat a nyomtatványokat, a melyek kétségtelenül a Gutenberg, Fust és Schoiffer nyomdáiban használt betűkészlettel nyomattak. Minthogy e korai — Schoiffer halálának valószínű évéig, 1467-ig terjedő — mainzi, hambergi s részben eltvillei nyomtatványokról sokszor bajos minden kétséget kizárólag megállapítani, hogy melyik műhelyből kerültek ki, szerző a nyomtatványokat a szöveghez használt betűtípus szerint csoportosítja s e betűtípusokat lehetőleg fölléptük időrendjében veszi sorra. Így keletkeztek a következő csoportok:

I. A 36 soros biblia nagyméretű betűi: *a)* a Donatus eredeti betűi (1445—47?), 4 nyomtatvány; *b)* a kalendárium betűi (1447—57), 18 nyomtatvány; *c)* Pfister-féle betűk, egy nyomtatvány; *d)* Pfister nyomtatványai, 10 nyomtatvány.

II. A 42 soros biblia közép nagyságú betűi: *a)* a Gutenberg és Fust nyomtatta művek, 2 nyomtatvány; *b)* a Fust és Schoiffer (1455—66) vagy csupán Schoiffer (1467—86) nyomtatta művek, 11 nyomtatvány.

II—V. Az indulgentiák közép nagyságú és kisméretű betűi: *a)* 31 soros kiadások (Johann Gutenberg?), 4 nyomtatvány; *b)* 30 soros kiadások (Peter Schoiffer?), 3 nyomtatvány.

VI—VII. A zsoltárkönyvek nagyon nagyméretű betűi (Fust és Schoiffer, majd csupán Schoiffer), 9 nyomtatvány.

VII^b. A misekönyvek nagyon nagyméretű betűi (Johann Gutenberg?, később Berthold Ruppel?), 2 nyomtatvány.

VIII—IX. Fust és Schoiffer kisméretű betűi: *a*) Datált könyvek 1459—60-ból, 2 nyomtatvány; *b*) indulgentiák 1461—62-ből, 2 nyomtatvány; *c*) falragaszok 1461—62-ből, 10 nyomtatvány; *d*) keltezett könyvek 1462—1466-ból, 8 nyomtatvány; *e*) kelet nélküli könyvek, 3 nyomtatvány.

X. A catholicon kisméretű betűi: *a*) névtelen nyomtatványok (1460—61), 5-féle; *b*) Bechtermünze (Eltville) nyomtatványai, 2-féle.

XI—XII. Bechtermünze kis jellegű betűi, 4 nyomtatvány.

Szerző e 100 szám alatt 112 fajta inkunábulumot ír le, a melyek közül Hain és Copinger csupán 66-ot ismer. A többi 46 nyomtatvány közül több eddigelé teljesen kikerülte a bibliográfusok figyelmét.

A csoportok élén megadja a betűfaj pontos méreteit s a keletkezésük, használatuk történetére eddig földerített adatokat. Ez után jó minden egyes mű rövid leírása Hain módszere szerint. Ezt követi az egyes bibliográfiai egyedekhez fűződő problémák összefoglalása, a rájuk vonatkozó irodalom pontos feltüntetésével. Végül jó Seymour de Ricci munkájának legérdekesebb része: az egyes művekből meglévő példányok felsorolása, országok szerint s a provenienciájukra és állapotukra vonatkozó adatok kíséretében. Külön listákban állította össze azokat az «eltűnt» példányokat is, melyek régibb katalogusokban szerepeltek, de a melyek jelenlegi tulajdonosai irodalmilag ismeretlenek.

Két művel a mi könyvtárunk is előfordul e lajstromokban; az egyiknél az előző tulajdonos nevét a sajtóhiba Jandrowich-ra torzította el, s talán ennek tulajdonítható szerző kérdőjele, melylyel Jankovich nevének e torzalakját kíséri. A Corrigenda et addenda rovatában különben szerző maga is kiigazította e jelentéktelen hibáját.

Szerző érdemes munkáját két névmutató rekeszti be: az egyik a tulajdonosok közt szereplő közkönyvtárakat lajstromozza a városok neve alatt, míg a másik a magángyűjtők névsorát adja, melyben túlnyomó részben angol és amerikai nevekkal találkozunk. Ez utóbbi körülmény talán nem annyira a francia és német bibliofelek érdeklődésének híjján, mint azokon a horribilis árakon mulik, melyeket ma már szinte kizárólag az amerikai milliárdosok tudnak csak megfizetni. Σ.

Tietze Hans. *Die illuminierten Handschriften der Rossiana in Wien-Lainz.* (Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten